TIETEENTEKIJÄT

25.1.2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (VN/21641/2023)

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia. Lukuvuosimaksuja koskevalla yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muutoksella toteutettaisiin pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjaus ”hallitus etenee kohti EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksujen täyskatteellisuutta”. EU- ja ETA-maiden ulkopuolisilta korkeakouluopiskelijoilta vieraskielisessä tutkintokoulutuksessa perittävien lukuvuosimaksujen tulisi jatkossa kattaa koulutuksen järjestämisestä aiheutuneet kustannukset.

Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Lausunnonantajan näkemykset koskien hakemuksen käsittelymaksun palauttamista

Yliopistolain 10 §:ää ja ammattikorkeakoululain 13 a §:ää esitetään muutettavaksi siten, että Opetushallitus perisi muun kuin EU/ETA-alueen valtioiden koulutusjärjestelmien tai Sveitsin mukaisen koulutuksen perusteella hakevilta lukukausikohtaisen hakemuksen käsittelymaksun hakijan kansalaisuudesta riippumatta. Maksun maksaminen olisi edellytys hakemuksen huomioon ottamiselle valinnassa. Maksun käyttöön ottamisen tavoitteena on vähentää korkeakouluja työllistäneitä harkitsemattomia ja heikkolaatuisia hakemuksia.

Tieteentekijät korostaa, että toistuva lukukausikohtainen käsittelymaksu ei saa kohtuuttomasti kasvattaa opiskelijoiden taloudellista rasitusta. Kansainväliselle opiskelijalle hakemuksen käsittelymaksu, lukuvuosimaksu, oleskeluluvan maksu, sekä muut muuttamiseen ja asumiseen liittyvät kulut voivat muodostaa todella kalliin kokonaisuuden. Käsittelymaksun periminen voi olla järkevää ensimmäisen hakemuksen perusteella, jolloin se voi vähentää ns. turhia hakemuksia sekä niiden käsittelyyn kohdistuvaa työtä, mutta toistuvana käytäntönä se voi kohtuuttomasti kuormittaa opiskelijan taloutta.

Lausunnonantajan näkemykset tilauskoulutuksen muutoksista

Tilauskoulutusta koskevia säännöksiä esitetään täsmennettäväksi siten, että tilauskoulutusopiskelijoiden oikeuksista ja velvollisuuksista sovitaan aiempaa paremmin tilaajien ja korkeakoulujen välisillä sopimuksilla. Lisäksi esitetään säädettäväksi korkeakoulujen velvollisuudesta tiedottaa opiskelijoille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tieteentekijät katsoo nämä esitetyt muutokset tilauskoulutuksen säännöksistä perustelluiksi. Tieteentekijät pitää hyvänä, että korkeakoulujen perehdytysvelvoite tilauskoulutukseen osallistuvia opiskelijoita kohtaan on myös huomioitu.

Lausunnonantajan näkemykset koskien lukuvuosimaksujen korottamista

Lukuvuosimaksuja koskevalla yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muutoksella toteutettaisiin pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjaus ”hallitus etenee kohti EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksujen täyskatteellisuutta”. EU- ja ETA-maiden ulkopuolisilta korkeakouluopiskelijoilta vieraskielisessä tutkintokoulutuksessa perittävien lukuvuosimaksujen tulisi jatkossa kattaa koulutuksen järjestämisestä aiheutuneet kustannukset.

Esityksen mukaan lukuvuosimaksujen täyskatteellisuuden vaatimus tulisi voimaan 1.8.2026 ja koskisivat tuon jälkeen alkavia opintoja. Aikataulullisesti tämä ei siis tarkoita ”etenemistä kohti täyskatteellisuutta”, vaan maksujen korotus astuisi voimaan kerralla syyslukukaudesta 2026 alkaen. Perusteluna (s. 22) esitetään, että koska lukuvuosimaksujen korotus tulee todennäköisesti vähentämään kansainvälisten opiskelijoiden määrää, on uudistus parempi tehdä kerralla ns. yhtenä shokkina kuin vähitellen, jolloin jokainen korotus laskisi opiskelijoiden määrää toistuvasti. Toiseksi aikataulua selitetään sillä, että korkeakouluille annetaan muutama vuosi aikaa määritellä lukuvuosimaksujen määrä sekä tiedottaa niistä (s. 35).

Hallituksen esityksen mukaan lukuvuosimaksujen korottamisen tavoitteena on vähentää lukuvuosimaksuvelvollisten korkeakouluopiskelijoiden kouluttautumisesta aiheutuvia kustannuksia julkiselle taloudelle. Esityksen mukaan kustannukset korvaava lukuvuosimaksu lieventää riskiä, jonka aiheuttaa julkisten varojen käyttäminen henkilöihin, joiden maahan jääminen ja työllistyminen on epävarmaa. Lisäksi tavoitteena on, että lukuvuosimaksuvelvollisten kattaessa koulutuksensa kustannukset, voidaan korkeakoulutuksen tarjontaa lisätä.

Tieteentekijät on yhtä mieltä siitä, että korkeakoulujen resurssit on varmistettava samalla, kun julkisesta taloudesta pidetään huolta. Emme kuitenkaan katso, että lukuvuosimaksuilla kyetään konkreettisesti vahvistamaan korkeakoulujen taloutta. Korkeakoulujen talous ei lukuvuosimaksujen myötä vahvistu, jos hakija- ja opiskelijamäärät pienenevät ja samalla lukuvuosimaksujen korottaminen ja siihen liittyvät muut toimet, kuten opiskelijan oleskelulupatietojen tarkistaminen, lisäävät korkeakoulujen hallinnollista työtä merkittävästi nykyisestä.

Olemme erittäin huolissamme siitä, miten muutos vaikuttaa Suomen vetovoimaan kansainvälisten opiskelijoiden silmissä osaajien houkuttelemiseksi maahamme. Suomalaisen osaamistason ja kilpailukyvyn vahvistaminen eivät onnistu ilman kansainvälisiä osaajia. Kuten hallituksen esityksen vaikutusarviossa ennakoidaan, lukuvuosimaksujen korottaminen tulee vähentämään opiskelijaksi hakevien määrää mahdollisesti jopa noin kolmanneksella (s. 19). Tämä on selkeässä ristiriidassa Korkeakoulujen kestävän kasvun ohjelman linjausten (2021) kanssa, joissa tavoitellaan kansainvälisten opiskelijoiden määrän kolminkertaistamista.

Nykyisellään noin puolet kansainvälisistä opiskelijoista, jotka suorittavat korkeakoulututkinnon Suomessa, poistuvat maastamme tutkinnon suorittamisen jälkeen. Tämä ei ole julkisen talouden kannalta kestävää. On myös huomioitava, että Suomesta poistuminen on harvoin opiskelijan ensisijainen toive tai suunnitelma, esim. Eurostudent-kyselyn mukaan vain noin 10 % kansainvälisistä ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista suunnittelee lähtevänsä Suomesta tutkinnon suorittamisen jälkeen (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:14, s. 22–23). Tieteentekijät katsoo, että maamme osaamistason nostamiseksi Suomen tulisi panostaa kansainvälisten opiskelijoiden ja muiden osaajien kotouttamiseen ja pitämiseen maassamme. Lukuvuosimaksujen mahdollisen korottamisen rinnalle onkin

tärkeää luoda kannusteita kansainvälisille opiskelijoille jäädä maahamme opintojen ja tutkinnon suorittamisen jälkeen. Hallituksen esityksessä todetaan (s. 17), että ”tarkoituksena on lisäksi myöhemmin arvioida tarve ja tapa luoda valtakunnallinen apurahajärjestelmä, jolla voidaan lisätä suomalaisen korkeakoulutuksen vetovoimaa sekä arvioidaan millä tavoin lisätään kannusteita jäädä Suomeen töihin valmistumisen jälkeen. Hallitusohjelman mukaisesti tässä yhteydessä selvitetään opintolainahyvityksen kaltaisen hyvityksen luomista EU/ETA-maiden ulkopuoliselle, suomalaisesta korkeakoulusta tai muusta suomalaisesta oppilaitoksesta valmistuneelle, lukukausimaksua maksaneelle ja Suomessa määräajan työskennelleelle henkilölle. Näiden kannusteiden osalta on tarkoitus antaa tarvittaessa erillinen hallituksen esitys myöhemmin.”

Tieteentekijät katsoo, että edellä esitellyt toimet kansainvälisten opiskelijoiden pitovoiman kehittämiseksi ovat riittämättömiä eikä niiden toteutumisesta voi tässä hetkessä olla varmuutta. Tämänkaltaisista kannusteista päättäminen ja niistä viestiminen tulisi tehdä yhtäaikaisesti lukuvuosimaksujen korottamisen aikataulun kanssa, jotta emme menetä mahdollisuutta houkutella maahamme tarvittavia kansainvälisiä opiskelijoita. Toivommekin, että mikäli lukuvuosimaksujen korottamisesta päätetään eduskunnassa, hallitus pyrkii nopeilla toimilla luomaan todellisia kannusteita kansainvälisille opiskelijoille ja osaajille jäädä Suomeen, jotta maamme veto- ja pitovoima eivät heikkene.

Lausunnonantajan näkemykset lukuvuosimaksujen kiertämisen ehkäisemistä koskevasta muutoksesta

Esityksessä ehdotetaan, että opiskelijan oleskeluluvalla maahan tullut säilyisi lukuvuosimaksuvelvollisena, vaikka hän vaihtaisi oleskelulupaansa esimerkiksi työntekoperusteiseksi. Esityksellä ei rajoitettaisi henkilön oikeutta hakea työntekijän oleskelulupaa tai työskentelyoikeutta ylipäänsä. Tilapäistä suojelua saavat ovat nykyisen lainsäädännön mukaan lukuvuosimaksuvelvollisia, jos he osallistuvat vieraskieliseen tutkintokoulutukseen. Yliopistolakiin ja ammattikorkeakoululakiin lisättäisiin poikkeus, jonka mukaan tilapäistä suojelua saavat eivät ole jatkossa lukuvuosimaksuvelvollisia.

Tieteentekijät vastustaa kaikenlaista maksujen perusteetonta kiertämistä. Yleisesti ottaen emme kannata lukuvuosimaksujen korottamista, mutta kannatamme tasavertaisuutta asiassa. Samalla on erittäin tärkeää säilyttää yksilön oikeus hakea työntekijän oleskelulupaa tai yleisesti työskentelyoikeutta. Monet suomalaiset opiskelijat työskentelevät opintojensa ohella tai rinnalla ja myös kansainvälisillä opiskelijoilla tulee olla tähän mahdollisuus.

Tieteentekijät kannattaa lakiin esitettyä poikkeusta, jonka mukaan tilapäistä suojelua saavat eivät olisi jatkossa lukuvuosimaksuvelvollisia.

Lausunnonantajan näkemykset tiedonsaantioikeuden lisäämisestä

Korkeakouluille säädettäisiin tiedonsaantioikeus hakijan ja opiskelijan sekä heidän perheenjäsentensä oleskelulupatiedoista.

Tieteentekijät kyseenalaistaa tiedonsaantioikeuden laajentamisen hakijan ja/tai opiskelijan perheenjäseniin sekä laajemmin oleskelulupahistoriaan. Tiedonsaantioikeuden piiriin kuuluvat tiedot on rajattava minimiin, jotta yksilön tietosuojaa ei tarpeettomasti vaaranneta.

Lisätietoja

Tero Karjalainen, puheenjohtaja (tero.karjalainen@tieteentekijat.fi)

Miia Ijäs-Idrobo, erityisasiantuntija (miia.ijas@tieteentekijat.fi)